

ANAYASA YAPIM SÜRECİ: BUNDAN SONRA NEREYE?

31 Aralık 2012'ye yaklaşıyoruz. Bu tarih, 12 Haziran 2011 seçimlerinden sonra başlayan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) çatisi altında halen devam etmekte olan anayasa yapım süreci açısından önemli bir tarih. TBMM'de bulunan dört siyasal partinin oluşturduğu Anayasa Uzlaşma Komisyonu kamuoyuna açıkladığı çalışma usullerinde çalışmalarını 2012 yılı sonuna kadar tamamlamayı hedeflediğini ilan etti. Resmen ilan edilen son tarihe yaklaşıırken kamuoyunda bu sürecin sonunda yeni bir anayasa çıkmayacağına dair karamsar değerlendirmeler yapılıyor ve çeşitli senaryolar üzerinde konuşuluyor. Bu çerçevede arasında Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun yılsonunda dağılacağından, AK Parti'nin (halkoylamasına götürmek üzere) tek başına veya (halkoylamasına gerek kalmaksızın) bir başka siyasal partinin desteğiyle TBMM'de gerekli gördüğü konuları içeren kısmi bir anayasa değişikliğini kabul edeceğine kadar farklı olasılıklar üzerinde durulmaktadır. Peki gerçekten bundan sonra ne olacak? Umarız karamsar senaryoları dile getirenler haklı çıkmaz. Komisyonun bir anayasa metni ortaya koymadan dağılması durumunda, aynı zamanda Komisyon'un başkanı da olan TBMM Başkanı'nın da her fırsatta işaret ettiği gibi, siyasete ve Parlamento'ya olan güven büyük ölçüde zedelenir. AK Parti'nin halkoylamasını göze alarak tek başına bir anayasa (veya kapsamlı bir anayasa değişikliği) yapmayı tercih etmesi durumunda ise büyük ihtimalle bu anayasa meşruiyeti düşük bir anayasa olur. Çünkü güncel kamuoyu yoklamalarına bakılacak olursa bir "AK Parti Anayasası" halkoylamasında ancak %50'nin üzerinde bir oyla kabul edilebilir görünmektedir. AK Parti'nin yeni anayasayı belli konularda pazarlık yaparak bir siyasal partinin desteğiyle yapması durumunda da herhalde tablo çok fazla değişmeyecektir. O zaman yapılan yeni anayasanın yapım sürecinde tüm siyasal ve sosyal aktörler dışlandığı için meşruiyeti sorgulanan 1982 Anayasası'ndan ne farkı kalır? Bundan sonra herhalde yapılması gereken çok geç olmadan sürece sahip çıkıp Türkiye'nin geleceğini inşa etmek için önümüze çıkan bu çok önemli fırsatı ayakta tutmaya çalışmaktır. Peki nasıl? Gelin asıl bunun üzerinde düşünelim.

Bu kısa değerlendirme notunda süreci nasıl ayakta tutabileceğimize dair önerilerimizi, sürecin neden olumsuz eleştirilere hedef olduğuna ilişkin tespitlerimizle birlikte ortaya koymaya çalışacağız: Birincisi, bu Meclis bir "kurucu meclis", yani "münhasıran ve öncelikle" anayasayı yapmakla görevli bir meclis değildir. Meclis, normal yasama işlevini yerine getirirken aynı zamanda anayasayı yapma işini de üstlenmiştir. Dolayısıyla, çoğu zaman Meclis'in esas gündemi anayasa yapım sürecinin önüne geçmektedir. İkincisi, anayasa yazım süreci medyaya kapalı yürütülmektedir. Kamuoyu anayasa yazım aşaması hakkında medyada çıkan (çoğu zaman eksik ve çelişkili) haberler yoluyla bilgi sahibi olmaktadır. Komisyon'un kendisini baskı ve etkilere karşı korumak amacıyla çalışmalarını medyaya kapalı sürdürmesi anlaşılabilir (ve hatta tavsiye dahi edilir) ancak Komisyon'dan düzenli ve doğru bir bilgi akışı olmaması kamuoyunun süreçten kopması gibi bir sonucu da beraberinde getirmektedir. Birinci ve ikinci başlıklarda saydığımız sakıncaları gidermek için yazım süreci boyunca (örneğin iki haftada bir) Komisyon'un çalışmaları hakkında aynı zamanda Komisyon'un başkanı olan TBMM Başkanı tarafından kamuoyuna bilgi verilmesi sürece olan güveni tazeleyecektir. Üçüncüsü, Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun çalışmaları medyada genel olarak olumsuz yönleriyle işlenmektedir. Bir başka ifadeyle, kamuoyunda Komisyon'un yaptıklarından çok yapamadıkları, uzlaştıklarından çok uzlaşamadıkları konuşulmaktadır. Komisyon'daki tartışmalar kadar (sayıları nispeten az da olsa) üzerinde uzlaşılan konular da öne çıkarılmalıdır. Dördüncüsü, zaman zaman siyasal parti liderlerinin Komisyon'dan bağımsız olarak Komisyon'un üzerinde çalışmakta olduğu veya çalışacağı konular hakkında açıklamalar ve değerlendirmeler yaptıkları görülmektedir. Anayasa yapım sürecini siyasal alandan soyutlamak fevkalade güç olmakla birlikte liderlerin yaptıkları bu tür açıklamaların Komisyon'un üzerinde bir baskı oluşturduğu ve çalışmasını olumsuz yönde etkilediği tahmin edilebilir. Komisyon üyeleri sadece parti liderlerine karşı değil aynı zamanda parti tabanına karşı da kendilerini sorumlu hissetmektedirler. Özellikle siyasal partilerin lider kadrolarının bu konuda gösterecekleri hassasiyet Komisyonu rahatlatacaktır.

Tüm bunlar önemli olmakla birlikte her şeyin ötesinde sürecin sağlıklı bir şekilde işlemesi Komisyon'un çalışma süresinin uzatılmasına bağlıdır. Zaman baskısı Komisyon'un hareket alanını daraltmakta, alternatif çözümler üzerinde çalışmasını engellemektedir. Önemli başlıkların yeterince ve derinlemesine tartışılmaması veya tartışılmadığı izleniminin ortaya çıkması sürece olan güveni zedelemektedir. Komisyon ilan ettiği takvimi gözden geçirmeli ve anayasa metninin yazımı için öngördüğü süreyi uzatmalıdır. Bu komisyon TBMM İçtüzüğü'nde düzenlenen komisyonlardan farklı, sadece anayasa yapım sürecini yönetmek üzere oluşturulmuş bir komisyondur ve çalışma usullerini de kendisi belirlemektedir. Dolayısıyla, TBMM'de bulunan dört siyasal partinin mutabakatıyla Komisyon'un çalışma takviminin yeniden belirlenmesinde hukuki bir engel yoktur.

Bu değerlendirmeleri yaparken anayasa yapım sürecinin Kürt Sorunu ile ilişkisi üzerinde de ayrıca düşünmemiz gerekir. Anayasa yapım süreci öncelikle Türkiye'ye, toplumu geleceğe taşıyacak, çağdaş bir anayasa kazandırması açısından önemlidir. Bunun yanında bu süreç bir başka açıdan daha önem taşımaktadır: Anayasa yapım süreci Türkiye'nin gündemindeki en önemli sorunlarda biri olan Kürt Sorunu'nun en açık biçimde konuşulduğu ve tartışıldığı meşru bir platforma dönüştürülebilir. Dünyada bugün "anayasa yapımı yoluyla çatışma çözümü" kavramından söz edilmektedir. Yani katılımlı bir anayasa yapım sürecinin uzun süren çatışmalardan muzdarip toplumlarda sorunun çözümüne katkıda bulunabileceği ifade edilmektedir. Kuşkusuz bu değerlendirme

anayasa yapım sürecinin Kürt Sorunu'na indirgenmesi veya bağlanması anlamına gelmemektedir ancak Kürt Sorunu'na ilişkin talep, öneri ve çözümler anayasal kurum, model ve formülasyonlar etrafında masaya yatırılıp barışçı bir biçimde tartışılabilir.

Hala çok geç değil. Komisyonun hala dağılmamış ve çalışmalarına devam ediyor olması dahi süreçten umudu kesmememiz için güçlü bir neden sayılmalıdır. Her şeyin ötesinde şunu görmemiz gerekir herhalde: Törenlerde bile bir araya gelmeyen, birbirinin elini sıkmayan bu siyasal aktörler anayasayı konuşmak için aynı masanın etrafında toplanmaktadır. Bu diyalog, Anayasa Uzlaşma Komisyonu masasından toplumsal katmanlara doğru yayılmalı ve genişlemelidir.

Sürecin bugüne kadarki kısmı tüm taraflar açısından öğretici olmuştur. Taraflar birbirlerini tanımış ortak bir lisan kurma konusunda mesafe katetmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında bugüne kadar yaşanan süreci bir öğrenme süreci olarak değerlendirmek ve 2013 itibarıyla anayasa yazımına devam edip uzlaşamayan konular üzerinde yoğunlaşmak verimli olacaktır.

Anayasa yapmak zor iştir ve zaman alır. Bu sadece Türkiye için değil halen anayasa yapmakta ya da gelecekte anayasa yapacak olan tüm toplumlar için geçerli bir tespittir. Dünya ortalamasında anayasa yapım süresi 17 aydır. Çünkü anayasa bir toplumdaki siyasal, sosyal, hatta ekonomik temel tercihleri içerir. Kısaca anayasa bir toplumda bireylerin nasıl bir düzen içinde yaşamak istediklerini ortaya koydukları bir "birlikte yaşama sözleşmesi"dir. Kuşkusuz böyle bir sözleşmenin müzakeresi ve kabulü her ülkede sancılıdır ancak Türkiye gibi sosyo-politik anlamda fay hatlarıyla bölünmüş bir ülkede anayasa yapmak kuşkusuz Norveç'te anayasa yapmaktan daha herhalde zordur. Zordur ama imkansız değildir. Son olarak şunu not edelim: Yukarıda sürece ilişkin yaptığımız tespitlere ek olarak mevcut sürece ve Türkiye'ye daha uygun müzakere yöntemleri ve anayasa yapım teknikleri üzerinde de düşünmemiz gerekir. Bu da bir başka yazının konusu.